

TÜRK EDEBİYATINDA TARİH DÜŞÜRME GELENEĞİ

Dr. Serhan Alkan İSPİRLİ*

¶ Ebced, her harfı bir rakamı karşılayan, Arap harfleri ile yazılı sekiz kelimededen meydana gelen hesap sistemidir.¹ Ebced sistemini meydana getiren kelimelerin ne anlamlara geldikleri, ne oldukları hususunda pek çok araştırma, pek çok yorum yapılmışsa da, ne bu sistemin, ne de bu kelimelerin menşeiini tesbit edebilmek mümkün olmuştur.

Efsaneler ilk altı kelimenin Şuayb Peygamber zamanında Medyen ülkesinde yaşayan şahların isimleri olduğu,... her kelimenin Adem'in yaratılışı ve cennetten ayrılışına ait dönemleri anlattığı,... şeklindedir. Ancak bunların hiçbiri sağlam delillerle ispatlanamamış, birer yorum, efsane olmaktan öteye gidememiştir.

Ebced sisteminde her harfin bir sayıya karşılık oluşu, "tarih düşürme", "tarikleme" ismi verilen bir sanatın oluşmasına sebep olur.

Tarih düşürme geleneği Arap ve Fars edebiyatı tarihinde yok denecek kadar az görülür.

Türk edebiyatında "tarih düşürme" özellikle divan edebiyatı döneminde üzerinde önemle durulan ve olgun örneklerin verildiği bir sanat geleneği olarak dikkat çeker.

Edebiyatımızda tarih düşürme sanatının ne zaman ne şekilde başladığı hakkında kesin bilgilere sahip olmamakla birlikte ele geçirdiğimiz ilk örnekler Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı bir cami hakkında söylenen manzum tarihlerdir. Bu ilk örneklerin müverrihi Tazarrunamesi ile tanıdığımız Sinan Paşa'nın babası Hızır Bey'dir.(H.810-863/M.1407-1459)²

"Tarikleme" sanatının edebiyatımızdaki gelişimi için Rumeli Hisarı'nın yapımı ve İstanbul'un fethini bir dönüm noktası olarak kabul etmek mümkündür.³

"X" harfini 10 rakamı karşılığı, "L" harfini 50 rakamı karşılığı... kullandığımız romen rakamlarında da ebcede benzer bir husus görülür. Yine

* Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Öğrt. Üyesi.

¹ Meydan Larousse, c.4, 1971 İstanbul, İlgili Madde.

² Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, İstanbul 1984.

³ İsmail Yakıt, Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul 1992, s.126.

Pitagoras felsefesine göre, huruflere göre rakamlara ve harflere belli değerler yüklediği vakidir. Ancak bu husus hiçbir zaman "tarih düşürme" gibi bir sanat geleneğinin oluşmasında etkin olmamıştır.

Ebced sistemini oluşturan hesap sisteminde şu harfler şu rakamlara karşılık gelirler: Ebced (ا ب ج د) 1:1, 2:2, 3:3, 4:4, hevvez (هوز), 5:5, 6:6, 7:7, hutti(حطى), 8:8, 9:9, 10:10, kelemen (كلمن) 20:20, 30:30, 40:40, 50:50, sa'faz (سفنص), 60:60, 70:70, 80:80, 90:90, karaşet (قرشت) 100:100, 200:200, 300:300, 400:400, sehaz(ثخذ), 500:500, 600:600, 700:700, dazığ (ضظغ), 800:800, 900:900, 1000:1000

Bu sistemden faydalanılarak edebiyatımızda bir sanat haline gelen tarih düşürme pek çok sebeple kullanım alanı bulur, şöyle ki: Doğum, evlenme, savaş, barış, ölüm... gibi olaylar, çeşitli eserlerin (saray, cami, çeşme,...) yapılışı ve onarılışı gibi nedenlerle, isim sembolü olarak, çocuklara isim verilirken, padişahların tahta çıkışlarında, mühim mevkilere yapılan tayinlerle ilgili olarak, yangın, deprem, salgın hastalık gibi tabii olaylar tarih düşürme geleneği için birer vesile olurlar. Bazı durumlarda düşürülen tarihler hadiselerle birinci dereceden kaynak teşkil ederler. Ebced sisteminin cifr ve vefk ilimlerinde kullanıldığı, zaman zaman resmî kayıtların bu sisteme göre bir tasnife tabi tutulduğu, bazı kitap sayfalarının bu sistem dahilinde numaralandırıldığı, kitaplardaki madde başlıklarının, yazı bölümlerinin yine bu sisteme göre sınıflandırıldığı görülmür. Aşık Çelebi'nin Meşairü's-Şuarası bu tür bir tasnife güzel bir örnektir.

Yine çok ilginç ve dikkat çekici olan, ebced sisteminin ve tarih düşürme sanatının mimaride kullanılmış olmasıdır. Koca Sinan, sanat tarihimizin en orijinal eserlerini verirken, bu orijinalliyi manzum mimarî eserler inşa ederek de artırır. Şehzade Camiinin yapımında bazı kısımlarda 322 rakamını birim olarak kullanan Sinan, Şehzade kelimesinin 322'ye karşılık geldiğini, bu rakamın da kendi isminin iki katı (Sinan سنان:161) olduğunu farkındadır.⁴

Subh-dem dönse n'ola mihr-i cemâle lâle

Oldı mazhar aded-i ism-i celâle lâle

"Sabah vakt-i lâle güzellik güneşine dönse ne var, lâle; ism-i celâlin sayısına mazhar oldu" diyen Refi' Kâlâyi (Ö.İstanbul 1821) lâle kelimesinin 66 sayısına, bunun da Allah lafzına denk olduğunu ifade ederken Türk-İslam sanatlarında lâle motifinin kullanılış sebebine de açıklık getirmiş oluyor.⁵

"Allah (الله) lafzının sayı değeri 66'dır. Hilal(هلال) v e lale(له) kelimelerinin sayı değerleri de 66'dır. İşte hilâl ve lâle motiflerinin Türk düşüncesi

⁴ İsmail Yakıt, Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul 1992, s.47.

⁵ İsmail Yakıt, Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul 1992, s.42.

ve sanatında kutsal ve önemli birer motif olmalarını sağlayan husus, belki de "Allah" lafzına sayı değeri bakımından eşit olmalarıdır. Bilindiği gibi bunlardan "hilal" millî bağımsızlığımızı temsil eden bayrağımıza sembol olurken "lale" de hem bir devre adını vermiş ve hem de tasavvufta "fenafillah" mertebesine eriştiğine inanılan ünlü mutasavvıfların mezar taşlarına motif olmuştur."⁶

Böylece çoğumuzun anlamını bilmeden kullandığı "iş i altmışaltıya kalmak" deyiminin "iş i Allah'a kalmak" şeklinde açıklık kazandığı görülecektir.

Edeb(دب) kelimesindeki elif (f)in ele, dal(د)ın dile, be(ب)nin bel'e sahip olmak ve neticesinde edebin; eline, diline, beline sahip olmakla mümkün olduğu veya âdem (مدم)in elif(f)inin kıyam, dal(د)ının rüku, mim(م)inin secde şeklinde yorumlandığı, bazen da harflere rakam dışı bazı değerlerin yakıştırıldığı görülür.

Mevlânâ'nın yaşı için "Hüda'dan bir yaş küçüğüm" ifadesi yine ebced sisteminin meydana getirdiği bir espridir. Hüda(خدا) kelimesi 605 rakamına, Mevlânâ'nın doğum tarihi ise, kendi sözlerinden hareketle 605-1=604'e karşılık gelir.

Ebced sisteminde, Farsça'ya mahsus olan ك ز ج ب ح د ه ه harfleri olarak hesaba dahil edilir.

Hemze (ء), elif (f) gibi "bir" olarak hesaplanırken, şeddeli harfler her nerede olursa olsun şedde yokmuş gibi tek olarak dikkate alınır.

Dava (دعوى) kelimesinde olduğu gibi ye(ي) yazılıp, elif (f) gibi okunan harfler ye (ي) olarak değer görür.

Hvâce (خواجه) kelimesinde olduğu gibi vav(و) ile elif (f)'in her ikisinin yazıldığı ancak okunmadığı durumlarda, yazım şekline itibar edilerek hesaplama yapılır.

Kısaca, tarihlemelerde, telaffuzun değil, hattın önemli olduğu söylenebilir.

Zaman zaman rumî veya milâdî tarih örneklerine tesadüf etmemize rağmen, tarih manzumelerinde genellikle hicrî tarih kullanılır. Zaten müverrih, ne şekilde ve nerede tarih düşüreceğini bir yolunu bulup, uygun bir lisanla söyler.

Tarih düşürme sanatının en önemli siması Adanalı Seyyid Osman Sururî'dir. Sururî (1752-1814) bilinen tarih düşürme yollarının dışında kendine has yeni tür ve formüllerle tarih düşürme geleneğinde yerini alır.

⁶ İsmail Yakıt, Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul 1992, s.42.

Pek çok önemli toplumsal olaya tarih düşüren Sururî'nin kedisinin ölümü gibi hayli münferit vak'alara da tarih düşürdüğü görülür:

Nice kendi gibi iri sıçanı
Bir ısırma ile iki bölü kedi
Kuyruğu dikti didim târihin:
"Farenin hasretinden öldi kedi"

فاره نك حسرتندن اولدی كدی

:1213

Döneminde çok çeşitli yapılarda, mezar taşlarında, dillerde... tarih manzumelerine tesadüf edilen Sururî'nin bugün, mezarının nerede olduğu bile bilinmemektedir.

Ahmed Paşa(?-1497), Haşimî (16.asır), Niyazi-i Mısri(18.asır), İsmail Asım (18.asır),... hatta Fatih Sultan Mehmed, Kanûnî Sultan Süleyman, 2.Selim, 3.Mehmed, 4.Murad... bu sanatın dikkate değer örneklerini verirler. Antepî Aynî (1766-1837), 600 civarındaki tarih manzumesi ile bu geleneğe önemli bir yer işgal eder.

Tarih düşürme sanatı cumhuriyetten sonra da devam eder.

Arif Nihat Asya, 1970'li yıllardan, 1453'lü yıllara şöyle mesaj gönderir:

Bence, eski İstanbul mutlu sayılmasa da
Denilemez: "Ömründe, hiç mutlu gün görmedi"
Fakat ihtiyar tarih der: Yemin ederim ki
İstanbul olalı o, böyle düğün görmedi

بمیں ایدہ رمکی

استانبول اولالی او بوبله دوکون کورمدی

:1453

veya:

Doğdu bir başka güneş Marmara'nın koynundan
Ses verir şimdi ufuklar doğan alkış sesine
Bir çıkar böyle meserretle gönülden tarih
Aldı İstanbul'u Gazi-i vatan sinesine

الدى استانبولى غازى وطن سینه سنه

:1928-1=1927

şeklindeki mısraları ile Yusuf Ziya Ortaç, İstanbul'a ve paralelinde vatan sevgisine tanıklık eden manzum bir tarihleme örneği verir.

Bu sanatın günümüzdeki değeri ve kullanımı hususunda yapılacak bir araştırma bizi bu sanatı zevk haline getiren A.Gölpınarlı, Tahir Olgun, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Mehmed Çavuşoğlu, İsmail Yakıt...gibi pek çok simaya götürecektir.

Tarih düşürme sanatını yedi ayrı grupta değerlendirmek mümkündür:

1.Manen Tarihler: Kendine has bir hesaplama metodunu ihtiva eden tarihleri manen tarihler adı altında toplamak isabetli olur.

Manen tarihlerse şu şekilde bir tasnife tabi tutulabilirler:

1.1:Tarih-i Tam: Bir tarih mısraının bütün harflerinin çıkacak sonuçta görevli olduğu tarihlemedir. Müverrih şair, söyleyeceği tarihin çeşidini uygun bir üslupla mutlaka ifade edecektir. Ancak tarihin türü hakkında hiç bir açıklamanın bulunmaması da tarihin tam olduğuna işaret eder.

Düşdi bahr-ı ademe hayf Kapudan Paşa

دوشدی بحر عدمه حیف قسودان شاه

:1218

Sururî'nin Kapudan Paşa'nın ölümüne düşürdüğü bu tarih, tarih-i tama bir örnek teşkil eder.

Bazen bir mısradan oluşan bu tarihler, bazen bir kelimededen, bir terkipten oluşurlar. Şu örnek hayli çarpıcıdır: Millî şairimiz Mehmed Akife babası "Rağif" (ریغیف :1290) ismini vererek, onun doğum tarihine işaret etmek ister. Ancak ev ve mahalleli söylenmesi güç olduğundan bu ismi Akif olarak telaffuza meyleder ve öyle de kalır.

1.2. Ta'miyeli Tarih: Bir tarih mısraındaki harflerin sayı değerlerinin yekününün belirtilmek istenen tarihten fazla veya eksik oluşudur. Bu durumda müverrih şair bize ne yapmamız gerektiği hususunda muhakkak ki yol gösterecektir.

"Asker-i şâhı" düşünce fethine târîh olur

Aldı Bağdad'ı adûdan cenk ile sultan Murad

diyen Cevrî, tarih manzumesini oluşturan ikinci mısradaki harfler toplamından "asker-i şâhı" ibaresinin oluşturduğu yekünün çıkartılmasını ister.

1714:الدى بغدادى عدودن جنك ايله سلطان مراد

عسكر شاهى: 666

1714-666=1048

Tarih düşürme sanatı ile pek çok kitapta, yazıda, "katıp atma yoluyla tarih (idhal ve ihrac tarikiyle tarih)" diye bir tarih çeşidi daha yer alır. Biz tamiyeli tarihten çok farklı olmayan bu tarih çeşidini ayrı bir başlık altında değerlendirmeye gerek görmedik.

1.3.Noktasız Harflerle Tarih (Tarih-i Mühmel): Noktasız harflerin hesaplanmasıyla elde edilecek tarihlere. Bazen da tarih manzumesinin tamamen noktasız harflerden oluştuğu görülür. Bu tür bir tarihleme hayli güçtür.

Riyâset sadr efendi sem'î dârât ü atâ câyin

N'ola lutf idüp ihya eylese bu sâhib-i şandır

ریاست صدر افندی سمعی دارات و عطا جاین

نوله لطف ای دوب احیا ایلسه بو صاحب شاندر

Haşimî'ye ait olan bu beyitin ilk mısraındaki noktasız harfler şunlardır:

1023;ر ا س ص د ر ا د س م ع د ا ر ا و ع ط ا ا

1.4 Noktalı Harflerle Tarih (Tarih-i Mücevher): Noktalı harflerin hesaplanması ile bulunabilen tarihlere.

Bursalı Haşimî'den alınan aşağıdaki tarih hesap edilirken noktalı harfler dikkate alınmalıdır:

Riyâset sadr efendi sem'î dârât ü atâ câyin

N'ola lutf idüp ihya eylese bu sâhib-i şandır

ریاست صدر افندی سمعی دارات و عطا جاین

نوله لطف ای دوب احیا ایلسه بو صاحب شاندر

İlk mısra da bulunan noktalı harfler şunlardır:

(ى ت ف ن ی ی ت ج ی ن) Bu harflerin sayı değerlerinin toplamı ise 1023'tür.

1.5.Katmerli Tarihler (Tarih-i Düta, Tarih-i Seta, Tarih-i Ratâ): Bu tür tarihlemelerde noktalı ve noktasız harfler ayrı ayrı hesap edilir veya bir mısraın bir yarısı bir tarih verirken diğer yarısı da bir tarih verir. Bazen elimizdeki manzumenin harfleri bize istenen tarihin iki, üç, dört... katını verecektir.

Bir cuma gün şevket ile Osman oldu şah

Sururî

بر جمعه کون شوکت ایله / سلطان عثمان اولدی شاه

mısra ikiye bölündüğünde iki yarımın da 1168 tarihini verdiği görülür.

1.6.Mukatta'a (Kesik) Harflerle Tarih: Bir tarih manzumesinde birbirine bitişmeyen harflerin hesaba dahil edilmesi, bitişen harflerinse dikkate alınmaması ile elde edilen tarihlemedir.

Riyâset sadr efendi sem'î dârât ü atâ câyin

N'ola lutf idüp ihya eylese bu sâhib-i şandır

ریاست صدر افندی سمعی دارات و عطا جاین

نوله لطف ای دوب احیا ایلسه بو صاحب شاندر

Daha önce de pek çok tarihe örnek olarak aldığımız Haşimî'nin bu beyiti mukatta'a tarihleme için de örnek teşkil eder.

İlk mısradaki mukatta'a harfler: (ر ر ا ی د ا ر ا ت و) hesaplandığında 1023 tarihi bulunur.

1.7.Muvassal Harflerle Tarih: Bir tarih manzumesinde birbirine bitişen harflerin hesaba dahil edilmesi, bunun dışındaki harflerin dikkate alınmaması ile oluşan tarihlemelerdir.

Haşimî'ye ait biraz önceki beyit, muvassal harfleri ile de bize, müverrihin söylemek istediği tarihi verecektir.

İlk mısraın muvassal harfleri:

1023: ریاست صدقندسمعی عطا جاین

1.8.Mükerrer Harflerle Tarih: Bir tarih manzumesinde en az iki defa kullanılan harflerin hesaba dahil edilişleri ile düşürülen tarihtir.

ریاست صدر افندی سمعی دارات و عطا جاین

Bu mısraın mükerrer harfleri: ن ا ی ع ا ر ا ت ع ا ا ی ن ve yine aynı tarih: 1023

1.9.Gayri Mükerrer Harflerle Tarih: Bir tarih manzumesinde kullanılan harflerin her birinden birer tane alınarak düşürülen tarihlerdir.

ریاست صدر افندی سمعی دارات و عطا جاین

mısraında bulunan gayr-i mükerrer harfler,

olarak hesaplanır. ۱۰۲۳ ر ی ا س ت ص م د ن ف ع و ط ج

1.10.Müveşşah (Tevşih, Akrostiş) Harflerle Tarihler: Bir manzumede ki mısraların ilk harflerinin hesabı ile yapılan tarihlemelerdir.

2.Lafzen Tarihler: Tarihin sözle ifade edilmesidir. Bu tür tarihleme, herhangi bir hesaplama külfeti getirmez. şöyle ki:

Bin iki yüz on altıda alub Mısrı be-nâm olduk

Sururî

:1216

3.Lafzen ve Manen Tarihler: Sözle ifade edilen tarihin, herhangi bir hesaplama ile de aynı sonucu verdiği tarihlemelerdir.

Han Mehemmed eyledi dâd ile bin üçde cülûs

Haşimî

خان محمد ایلدی داد ایله بیک او تنده جلوس

:1003

4.Karışık Tarihler (Nakl-i Diğer Usûlüyle Tarih): Tarih düşürmede hayli güç bir yoldur. Tarih mısralarındaki harflerin sayı değerlerinin birler, onlar, yüzler hanesine karşılık gelen kümelerin birbirlerine aktarılması ile yapılır. Bu konuda şair Arşî(Ö.H.988) önemli bir simadır.

Birler kümesi tabiri ile ebced ile hutti kelimeleri arasındaki harfler kastedilir. (Ebced–Hevvez–Hutti) Bu küme 1 ile 9 arasındaki değerleri ifade eder. 10 ile 90 rakamları arasındaki sayılara karşılık gelen kelemen, safas kelimeleri onlar kümesini oluştururken; karaşet, sehaz, daziğ kelimeleri 100 ile 1000 arasındaki sayı değerlerini ifade ederek yüzler kümesini oluştururlar. Karışık tarihler bu kümelere karşılık gelen harflerin birbirleri ile tekrar birler, onlar, yüzler basamağı şeklinde düzenlenmesi halinde yine aynı tarih sonucunun elde edilmesidir.

Rezm ile islâmiyan bozdı Françe ceysin

Eyleyüp cumhuri nâbud mısırı aldı Şeh Selim

Sururî

رزمه اسلامیان بوزدی فرانین:ه جیشین

ایلیوب جمهوری نابود الدی مصری شه سلیم

I.mısraın birler hanesini oluşturan harfler: ج ه ا ب و ز د ا ب ا ا ا ه :46

I.mısraın onlar hanesini oluşturan harfler: ف ن م ل س ل م ی ن ی ف :470

I.mısraın yüzler hanesini oluşturan harfler: ش ر ر ش :700

II.mısraın birler hanesini oluşturan harfler:

ه ا ب ج ه و ا ب و د ا د ه

II.mısraın onlar hanesini oluşturan harfler:

م ی ل ی م ی ن ل ی م ص ی س ل ی م :470

II.mısraın yüzler hanesini oluşturan harfler: ش ر ر ش :700

Ve neticede her mısraın birler, onlar ve yüzler basamağından oluşan herhangi bir bütün bize daima 1216 rakamını verecektir.

5.Muamma Tarihler: Ebced sisteminden faydalanılarak, insan ismine işaret eden tarihlerdir.

Ser–i engüşî ile mehin başın

İki şak eylemiş Habîb–i Hudâ

Nazar et rûy–ı âfitâb–veşe

Gör ki olmuş o mucize peyda

Emrî

Meh kelimesi bizi hilâl kelimesine götürecektir. Hilâl (هلال) kelimesinin ilk harfi (başı) he (ه)nin ebced değeri 5'tir. Engüşt kelimesinin seri diyerek kastedilen ise kelimenin ilk harfi, elif (ا)tir. Elif'in değeri 1'dir. 5+1=6 eder. 6'nın ikiye bölünmesi 3 sayısını elde etmemizi sağlar. 3 ise ebcedde cim (ج) harfine karşılıktır. Hilâl (هلال) kelimesinin ilk harfinin yerini cim(ج) alınca celâl (جلال)ismi açığa çıkar.

Şairin celâl kelimesine işaret edişi görüldüğü gibi hayli karışıktır.

6.Bilmeceli Tarihler Muamma tarihler ebced hesabı aracılığı ile bir, insan ismine delalet ederlerken bilmeceli tarihler ise bir tarihe karşılık gelirler. Bu yüzden bunları birbirinden ayırmakta fayda vardır.

Bir, iki, iki delik

Abdülmeccid oldu melik

Delikten kasıt Arap rakamlarından 5'in yazılış biçimidir. Yani; ۱۲۵۵ :1255

7.Satranç Usulü Tarih (Vefk Usulü Tarih): Kareler içine yerleştirilen beyitlerin yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya, soldan sağa, sağdan sola veya çapraz olarak hesaplandığında aynı tarihi vermesidir. Hayli güç bir tarihleme türüdür.

KAYNAKÇA

Agah Sırrı Levent, Divan Edebiyatı, İstanbul 1984

İskender Pala, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ankara 1987

İsmail Yakıt, Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, İstanbul 1992

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü C.3 İstanbul 1993

Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügati, İstanbul 1973

Turgut Karabey, Türk Edebiyatında Tarih Düşürme, Ata. Ün. Sos. Bil. Ens.Basılmamış Doktora Tezi, 1983

SÜLEYMAN NAHİFİNİN MEVLİDÜ'N-NEBİ MESNEVİSİ

Âdem CEYHAN*

!! Mesnevî" ismi nasıl öncelikle bu nazım şeklinin en tanınmış ve en önemli örneklerinden biri olan Mevlânâ Celâleddin'in *Mesnevî-i Ma'nevî'sini* hatırlatırsa, Türk kültür ve edebiyatında "Mevlid" denildiğinde de evvelâ Süleyman Çelebi (ö.825/1422?)'nin "*Vesiletü'n-Necât*" (Kurtuluş Vesilesi) adını verdiği meşhur eseri anlaşılır. "Mevlid" kelimesi edebî bir türün adı olduğu hâlde, Türk milletinin dilinde Süleyman Çelebi'nin eserinin hususî bir namı olmuş gibidir. Şüphesiz Süleyman Çelebi'nin (812/1409 yılında) yazdığı *Vesiletü'n-Necât*, türünün ilk örneklerinden biri, edebiyatımızdaki en güzel, en çok tanınan, halkımız tarafından asırlar boyunca "mübarek" sayılarak çok çeşitli vesilelerle okunan şaheseri olmakla birlikte, son örneği değildir.

14. asır şair ve yazarlarımızdan Erzurumlu Darîr'in *Sîretü'n-Nebî'sindeki* bir manzume, mevlid türünün Türk Edebiyatı'nda öncülerinden sayılabileceği gibi, Süleyman Çelebi'nin eseri üzerinde de yer yer tesirleri görülen bir metindir. *Vesiletü'n-Necât*'ın telif tarihi olarak 812/1409 yılı kesin kabul edildiği takdirde,¹ Ahmedî(ö.815/1412-13)'nin *İskender-nâme'sine* 810/1407 yılında eklediği

*Celal Bayar Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü MANİSA.

¹ Kitabının sonunda bizzat bildirdiğine göre, Süleyman Çelebi "*Vesiletü'n-Necât*" adını verdiği mevlidini h.812 (m.1409) yılında Bursa'da tamamlamıştır:

"İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı Bil *Vesiletü'n-Necât* oldı adı
Hem sekiz yüz on ikide târihi Bursa'da oldı tamâm bu i ahî"

Şairimizin mevlidinin telif tarihi, kütüphanelerimizde bulunan bazı yazma nüshalarının sonundaki bu beyitlere istinaden umumiyetle 812/1409 olarak kabul edilmektedir. "Türkçe Mevlid Metinleri" konusunda bir doktora tezi hazırlamış olan Neclâ Pekolcay, Süleyman Çelebi'nin eserinin yazmalarında yer alan münferit parçalar içinde daha eski tarihli varsa da, bunların tam bir mevlid karakteri taşımadığını, kaynakların çoğunda bildirildiği üzere, söz konusu türün Türk edebiyatındaki ilk ve en eski örneğinin "*Vesiletü'n-Necât*" olduğunu belirtmektedir. (Doç.Dr. Ayşe Neclâ Pekolcay, *Mevlid*, Türkiye Diyanet Vakfı yayını, Ankara 1993, s. 17, 39, 40). Ancak Fâik Reşad Bey'in *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye'sinde* Süleyman Çelebi mevlidinin telif tarihi konusunda ileri sürdüğü zamanla bu h.812 yılının nasıl uzlaştırılabileceği yolundaki istifhamımız henüz giderilmiş değildir. Fâik Reşad Bey'in bildirdiğine göre, Edirne'de Karabulut Mescidi İmamı Halil, h. 807/1404 yılında, Hz.Fâtıma'nın vefatını ilâve etmek suretiyle Süleyman Çelebi mevlidine bir zeyl (ek) yazmıştır: (Faik Reşad, *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İst.Şapograf baskısı,1328/1910, s.68, 69.) Bu eserin sonunda yazılış yer ve tarihini bildiren:

"Bu kitâb Edrene'de oldı temâm Bunı tertîb eyledi düzdi imâm
Bu za'if ü 'âciz ahkar-ı vücûdBu imâm-ı Mescid-i Kara Bulud
Ger iderseñ sâl-i hicretden suâl Say sekiz yüz ile dahı yedi sâl"

beyitlerine göre, Süleyman Çelebi mevlidini 807 yılından önce yazmış ve Osmanlı saltanatının kesintiye uğradığı Fetret devrinin (1402-1413) başlarında vefat etmiş olmalıdır.